

Tsarist Russia itself; participation of representatives of different- ethnicity authors living on the territory of Ukraine in Ukrainian-language publications Three stages in brief history of Ukrainian Academy of Sciences are outlined and characterized as follows: 1918-1923 – the stage of formation; 1923-the last quarter of 1930 – full-scale development; and, the end of 1930 – the period of persecution and repressions of the members of the Ukrainian Academy of Sciences; consolidation of “communist” science on the basis of Marxist-Leninist methodology.

The activity of three departments within the Ukrainian Academy of Sciences is highlighted, namely, I. Historic-Philosophic; II. Physic-Mathematic; and, III. Social-Economic. Each of these had its own sections and boards to prepare a series or even several series of publications. Among the most distinctive collections of expressly geographical content, Myron Korduba outlined the “Historic-Geographic Series (1927; 4 volumes edited by the Board for Compilation of Geographical Dictionary of Ukraine); “Materials of the Seminar for the Study of National Economy of Ukraine” (from 1926), “Writings of Demographic Institute” (from 1924), “Transactions of Social-Economic Department of Ukrainian Academy of Sciences” (from 1923, 6 volumes), “Collection of Works by Social-Economic Department of Ukrainian Academy of Sciences” (from 1925, 35 issues).

An essential portion of attention was given by Prof. Myron Korduba to institutes, associations and establishments affiliated and closely connected with the Ukrainian Academy of Sciences. Among these, there was National Library of Ukraine in Kyiv, Institute for Ukrainian Scientific Language, Kyiv and Odesa Boards for Regional Studies.

The scientist had assessed the activity of 52 self-employed scientific departments, institutes and associations close to Ukrainian Academy of Sciences. The most important of them, to Prof. Myron Korduba’s opinion, was the group of institutes for public education that published their “Writings”, i.e., Volyns’kyu in Zhytomyr, those in Dnipropetrovs’k, Kamyanets’-Podil’skyu, Kyiv, Luhansk, Nizhyn, Odesa, Poltava, Kharkiv, and Kherson.

Of great importance and interest is the scientist’s information on archiving in Ukrainian SSR as of the beginning of the 1930s. Prof. Korduba distinguished between three classes of archives in the republic, namely, 1. Central; 2. Land (oblast); and 3. District (rayon) archives, and presented the map of territorial disposition of the same in the Soviet republic.

Specificities of territorial organization of 95 republican museums are disclosed, where 19 were national-level museums, 54 – regional and district, 6 were associated with the Academy of Sciences and the Commissariat for Public Education, and 15 – with the other establishments.

Myron Korduba brought special thoroughness to assessment of heritage available in 28 libraries of Ukrainian SSR. In particular, the scientist scrupulously characterized territorial differences in librarian funds and the number of visitors, while his analysis of bibliographic editions and of bibliographical science of is a unique study of the achievements of the Ukrainian Soviet republic.

Prof. Myron Korduba’s assessment of the development of science and culture in the Ukrainian SSR is presented with a breakdown into every rayon of the republic and bears an expressly geographic aspect.

Key words: Professor Myron Korduba, geography of science and culture of UkrSSR, “Minerva-Zeitschrift”.

Надійшла 07.09.2022 р.

УДК 910.3(477.83)

DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.2>

Андрій ЛІСОВСЬКИЙ, Владислав ГАРБАР, Станіслав ПРИДЕТКЕВИЧ

ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТОПОНІМІВ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

В даній статті розглянуто поняття топонімів, подано їх класифікацію. Запропоновано топонімічне районування Хмельницької області. Досліджено вплив географічних, історичних, культурних умов на виникнення топонімів Хмельницької області. Висвітлено процес декомунізації та дерусифікації географічних назв досліджуваної території.

Ключові слова: топоніми, комоніми, гідроніми, ойконіми, декомунізація, дерусифікація.

Постановка науково-практичної проблеми. Вивчення та дослідження географічних назв, окремої адміністративної області, дає можливість проаналізувати яким чином на життєдіяльності населення відобразилися вплив і роль природних ресурсів, історія заселення та розвиток території. Географічну номенклатуру певної території називають топонімією цього краю. Особливо важлива топоніміка для таких дисциплін, як фізична географія, топографія, краєзнавство, історична

географія, картографія, економічна та соціальна географія.

Актуальність і новизна дослідження. Сучасний стан географічної науки характеризується інтенсивним розвитком її міждисциплінарних зв’язків. Топоніміка, окрім свого міждисциплінарного положення, може бути охарактеризована ще й як наскрізна, що охоплює усю родину географічних наук. В теперешній складний час в Україні триває активне відродження національної ідентичності

народу, характерна тенденція повернення до культурної спадщини попередніх поколінь. Топоніми, за умовою наукового підходу до їх вивчення, здатні надати багато відомостей про минулі історичні епохи, географічні типи господарювання й процеси опанування українським народом геопростору.

Потребує поглиблення та ґрунтовного вивчення питання про походження топонімів Хмельницької області. Його наукова розробка дає змогу привернути увагу до сучасних проблем виникнення та перейменування назв географічних об'єктів Хмельниччини. У даній науковій публікації вперше здійснено комплексне дослідження топонімів території Хмельниччини. Запропоновано топонімічне районування області.

Зв'язок теми статті з важливими науково-практичними завданнями. У статті розглянуто питання у рамках наукової теми: "Особливості застосування топоніміки в туристично-краєзнавчих дослідженнях" – кафедри географії та методики її викладання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Аналіз останніх публікацій за те-мою дослідження. Для української топонімії характерна широка вживаність географічних термінів, що функціонують, як частини складних топонімів, а також виступають в ролі самостійних топонімів. На це було звернено увагу географів в працях таких дослідників, як Рудницький С., Тутковський П.О., та ін. Серед робіт, які власно описують розвідки в дослідженнях української, і, загалом, слов'янської, географічної термінології потрібно відмітити роботи авторів: Рудницького С., Тутковського П., Масенко Т., Стрижака О., Карпенка Ю., Таранової Н., Василюк Л., Байцара А., Тищенко К., Стецюка В. Класифікацією топонімів займалися вчені (Бучко Д., Карпенко Ю., Німчук В., Роспонда С., Ташицький О, та ін.) [1].

Викладення основного матеріалу.

Аналіз літературних джерел свідчить, що топоніміка Хмельниччини тісно пов'язана з географією та історією краю, передусім із його заселенням. У географічних назвах відображено матеріальну і духовну культуру народу, його побут, історію природно – географічного середовища.

Зібраний нами топонімічний матеріал дозволяє відзначити, що сукупність всіх топонімів певної визначеної території є не випадковою, а обумовленою наступними чинниками:

1. Фізико-географічними особливостями

території.

2. Типом господарської діяльності.

3. Сукупністю етносів, які мешкають (мешкали) на даній території та причетними до появи топонімів.

У зв'язку з великим різноманіттям ономастичного простору, існує декілька параметрів за якими може проводитись класифікація топонімів.

За принципом співвіднесеності з об'єктами, яким надається назва, пропонується наступна, доволі розгалужена класифікація. Топонім може бути представлений: оронімом (назвою елементу рельєфу), хоронімом (назвою області), урбанонімом (назвою міського об'єкту), дрімонімом (назвою лісу чи гаю), ойконімом (назвою населеного пункту), гідронімом (назвою водного об'єкту), агронімом (назвою земельного угіддя або поля) і дромонімом (назвою шляху сполучення).

Гідроніми (як і топоніми в цілому) належать до тих власних назв, що з'явилися найдавніше. Гідронім – географічна назва водоймища. Залежно від типу водойми серед гідронімів розрізняють: океаноніми – назви океанів; пелагоніми – назви морів; потамоніми – назви річок; лімноніми – назви озер; гелоніми – назви боліт. У дослідженні гідронімів ми значну увагу приділили потамонімам, гелонімам і лімнонімам Хмельницької області [2].

Річкова мережа області представлена річками басейнів Дністра (займає 7.74 тис. км² або 37.6% території області), Південного Бугу (4.61 тис. км² або 22.4%) і Дніпра (8.27 тис. км² або 40% території області). Гідрографічна мережа області нараховує 3733 водотоків загальною довжиною 12880 км, в тому числі великі річки: Дністер (в межах області 152 км) і Південний Буг (140 км); середні річки: Случ (119 км), Горинь (150 км), Збруч (247 км), а також 3728 малих річок і водотоків, загальною довжиною 12072 км.

За допомогою «Словника власних географічних назв Хмельниччини» [5] ми проаналізували та розподілили за групами утворення назв 131 річки, довжина яких становить більше 10 км. На основі даних складено діаграму відсоткового розподілу патамонімів на групи за типами походження назв (рис. 1).

Аналізуючи діаграму ми отримали такі результати: найбільшу кількість становлять назви утворені за характерними властивостями (ознаками) водоймищ, а саме 23,3% (р. Ушука, р. Збруч, р. Смотрич, р. Сквила, р. Кулявка, р.Гниловодка, р. Студениця, р. Рудка, р.Грим'ячка, р. Калюс, р. Калюсик, р. Гнила, р. Іква,

р. Жердя, р. Полква, р. Норка, р. Руда, р. Вілія, р. Рудка, р. Случ, р. Ікопоть, р. Стависька, р. Хомора, р. Вілія, р. Поганка, р. Скрипівка, р. Хоморець, р. Гнила, р. Рудка, р. Дністер).

Також велика кількість назв пов'язані з місцем розташування водного об'єкта – 20%.

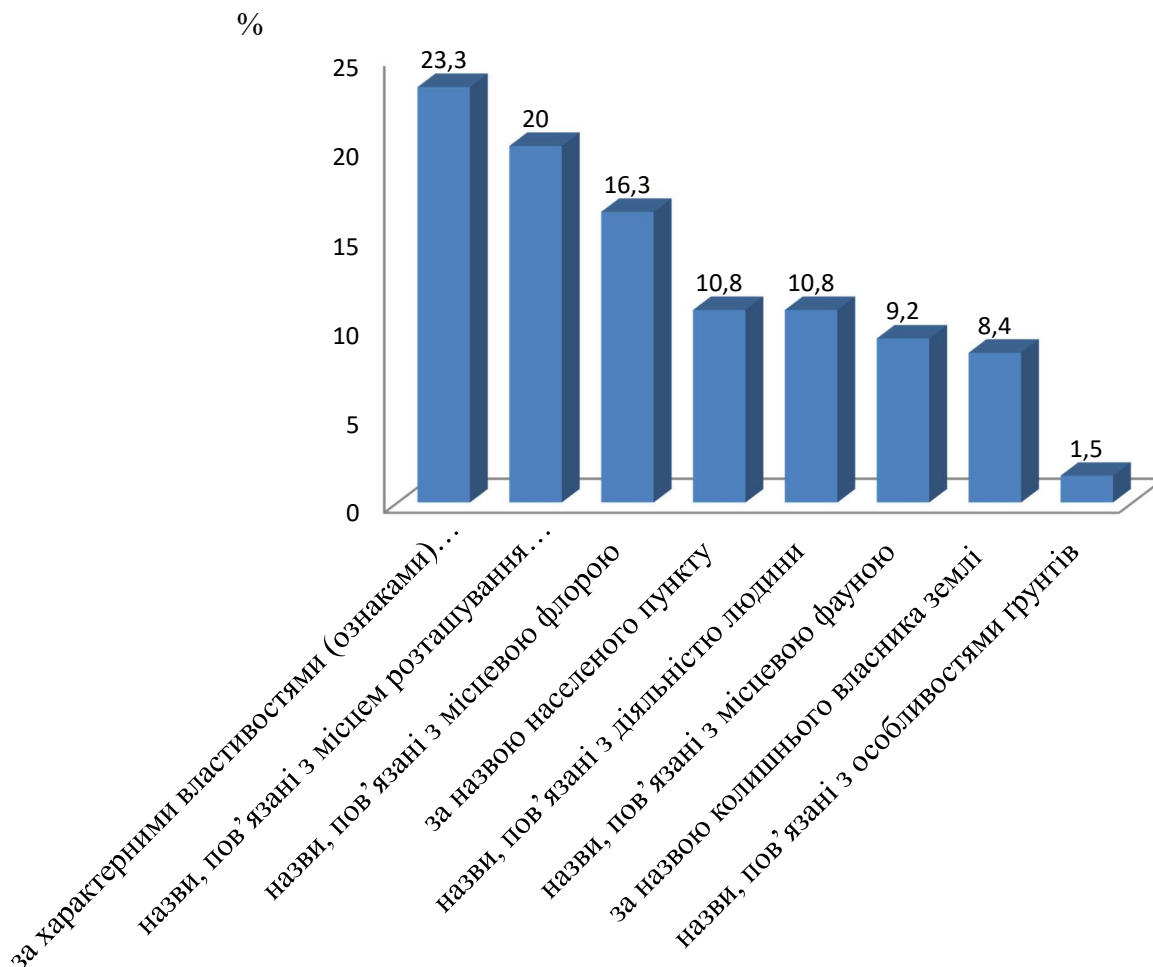

Рис. 1. Розподіл патамонімів на групи за типами утворення назв

Гідроніміка Хмельницької області тісно пов'язана з історією краю, передусім із його заселенням. Кожен етнос, проживаючи сотні років у певній місцевості, давав своїм селищам, річкам, озерам, урочищам притаманні лише цьому етносу топоніми. Племена і народності не послуговувалися чужими топонімами, адже вони були їм далекі й незрозумілі. Кожна назва річки чи місцевості мала питомо племінне поняття й зміст.

Хмельницька область не відноситься до озерних регіонів України, та все ж загальна кількість природних водойм площею один і більше гектарів сягає понад 50, а всіх їх маленьких і більших – близько 200. Всі вони розташовані у трьох річкових басейнах Горині, Південного Бугу і Дністра. Але найбільше в басейні Горині на Волинському плато.

Лімніоніми як і патамоніми можна поділити на вісім груп:

1. за характерними властивостями (ознаками)

- водоймищ;
2. за назвою колишнього власника землі (території) або першопоселення;
3. за назвою населеного пункту;
4. назви, пов'язані з місцевою флорою;
5. назви, пов'язані з місцевою фауною;
6. назви, пов'язані з особливостями ґрунтів;
7. назви, пов'язані з місцем розташування водного об'єкта, зберігають оронімнічні терміни;
8. назви, пов'язані з діяльністю людини.

До першого типу належать такі назви озер: Голубі озера, оз. Солонча; до другого типу належать назви таких озер: оз. Матір Гіпаніса, Кузьминене озеро; до третього типу належать такі назви озер: оз. Маломолинецьке, оз. Опастовецьке; до четвертого типу належать: оз. Суничне, оз. Дубове; до п'ятого типу належить: Берків ставок; до шостого типу належить: оз. Горіле; до сьомого типу належать: оз. Кругле, оз. Езерське, оз. Новоставсь-

ке, оз.Теребіж, оз. Лісова Пісня, оз. Лісове; до восьмого типу належать: оз. Святе, оз. Княже озеро, оз. Щедрівське.

Отже, найбільша кількість назв озер Хмельниччини пов'язані з місцем розташування водного об'єкта, також зберігають оронімічні терміни.

В межах області наявні перезволожені земельні масиви або болота. Площа їх на Хмельниччині не значна. Поширені в заплавах річок Горинь, Вілія, Случ, Хомора. В долинах річок – приток Південного Бугу і Дністра трапляються лише у верхів'ях.

На Хмельниччині найважливіше народногосподарське та природоохоронне значення мають болотні масиви, розташовані в центральній частині та на півночі області. Загальна їх площа становить 2665 га. Свої назви болотні масиви отримали у відповідності до місця їхнього розташування поблизу певного населеного пункту.

Своєрідністю вирізняються «висячі болота» Придністер'я. Місцеві жителі такі болотяні масиви називають – рудки, рутки, обоча. Назва, ймовірно, походить від слів «рудава», «руда». Так словянські племена називали болота, в ґрунті яких виступала рудувата або червонувата глина.

Географічні умови, природне середовище, специфіка матеріальної культури, напрям господарства породжують географічну термінологію. Місце проживання людини від найдавніших часів і до наших днів було однією з основних її характеристик. На різних територіях існували відмінні географічні умови, що так чи інакше впливали на час освоєння цих земель, а відтак і на характер місцевих топонімів. Ойконіми, тобто найменування населених пунктів, є складником власних географічних назв. Разом із гідронімами ойконімія є найбільш вивченою сферою топоніміки.

Астіоніми Хмельницької області – це усі найменування міських населених пунктів. Астіоніми поділяються на 13 груп:

1. Загальногеографічні ландшафти (топоніми, що вказують на фізико-географічні особливості місцевості). До топонімів першої групи відносять м. Полонне.

2. Географічні (топоніми, які застосовують для річок, озер, інших гідрографічних об'єктів і їх геоморфологічних особливостей річкових долин, озерних улоговин тощо). До топонімів другої групи відносять м. Славута, м. Нетішин, смт Меджибіж, смт Стара Ушиця, смт Чорний Острів, смт Дунаївці, смт Смотрич, м. Дунаївці.

3. Топоніми, що належать до рельєфу і

ґрунтів (топоніми, які застосовують для окремих форм рельєфу: горбів, гір, ґрунтового покриття певної території). До третьої групи топонімів відносять смт Білогір'я, м. Кам'янець - Подільський.

4. Фітотопоніми (топоніми, що походять від назв рослинних асоціацій). До четвертої групи топонімів відносять смт Лозове, смт Чемерівці та смт Летичів.

5. Зоотопоніми (топоніми, що походять від назв тварин). Назви міських населених пунктів п'ятої групи топонімів на території Хмельницької області відсутні.

6. Соціально - географічні (топоніми, що належать до типів житла і поселень). До шостої групи топонімів відносять смт Закупне, м. Городок, смт Нова Ушиця.

7. Економіко - географічні (назви, пов'язані з промисловістю, сільським господарством, транспортом тощо). До топонімів сьомої групи відносять м. Волочиськ та м. Деражня.

8. Топоніми релігійного і культового походження. До топонімів восьмої групи належить смт Сатанів.

9. Топоніми меморіального походження. До топонімів дев'ятої групи відносять м.Хмельницький.

10. Антропоніми. До топонімів десятої групи можна віднести смт Теофіполь, смт Ямпіль, смт Антоніни, смт Понінка, смт Базалія, смт Війтівці, смт Наркевичі, смт Гриців, смт Вовковинці, смт Віньківці, смт Ярмолинці, смт Стара Синява, м. Шепетівка, м. Старокостянтинів, м. Ізяслав, м. Красилів.

11.Топоніми, пов'язані з розмірами об'єктів;

12. Етніоніми, пов'язані з назвами народів;

13. Топоніми, що вказують на місце розташування об'єктів.

Топоніми із одинадцятої по тринадцяту групи на території Хмельницької області відсутні. Найбільш поширеними є астіоніми десятої групи (антропоніми).

На території Хмельниччини населених пунктів сільського типу – 1414. Проаналізувавши відсотковий розподіл комонімів за тринадцятьма групами, стає очевидним, що найбільша кількість назв сільських населених пунктів відноситься до десятої групи (антропоніми) – 37, 3 % (рис. 2.).

Формування топоніміки будь - якої території відбувається під впливом певних географічних чинників. Аналіз їх незначної частини показує, що топоніміка в окремих випадках виступає як «жива» географія і є

цінним джерелом для вивчення географічної індивідуальності певної місцевості, пов'язана

із специфічними особливостями її господарського освоєння.

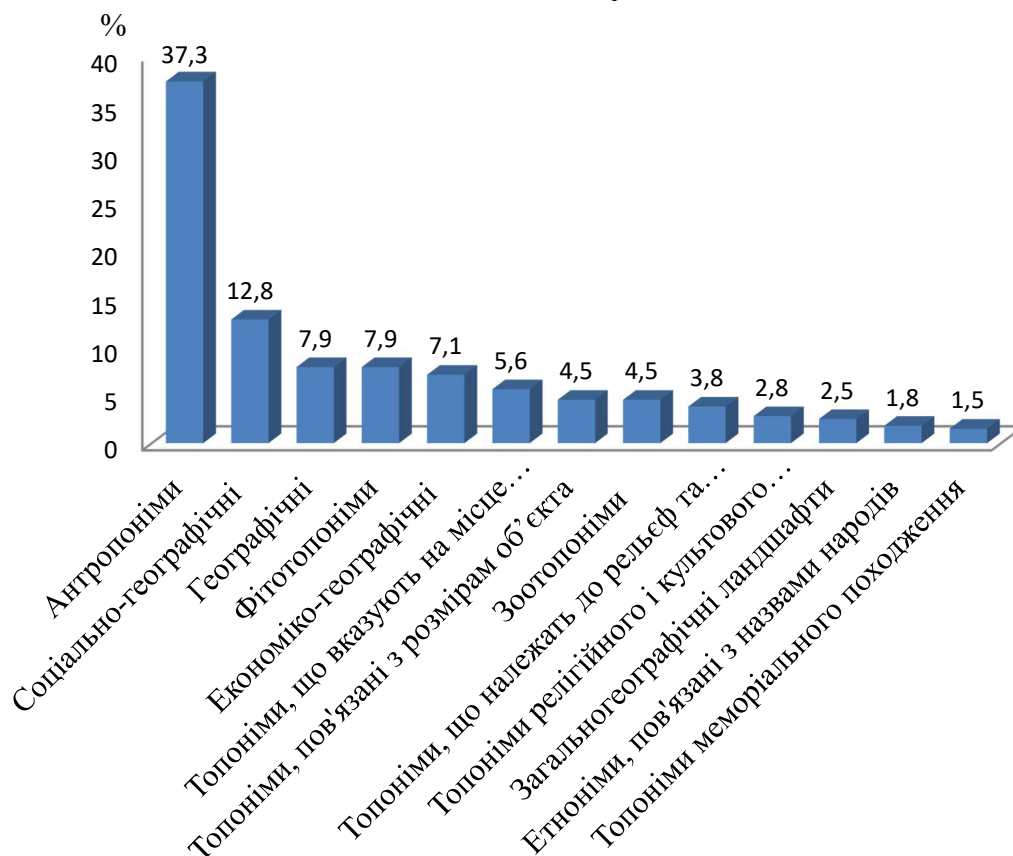

Рис. 2. Розподіл комонімів на групи за типом утворення назви

Формування антропогенної топоніміки Хмельницької області відбувалося паралельно з антропогенізацією натуральних ландшафтів в антропогенні. Назви, що походять від народних географічних термінів відображають колишні природні та соціально - економічні умови проживання людей.

Вивчення регіональних особливостей топонімії Хмельниччини є особливо цінним з огляду на збереження географічної різноманітності території, зокрема культурної спадщини, унікальності її історико - географічних земель, а також у плані вирішення нагальних питань сьогодення у контексті раціоналізації системи управління територіями.

Ойконімічна структура Хмельниччини взаємопов'язана з особливостями її історичного розвитку, трансформаціями системи розселення населення, особливостями процесу етногенезу. Проведення ойконімічного районування Хмельницької області мало на меті виділення територіальних топонімічних угруповань різного рангу [3].

У якості критеріїв для топонімічного морфометричного районування була обрана така ознака, як топоформанта (словотворення). Форманти в топоніміці виступають джере-

лом хронологічної прив'язки і етимологічного аналізу. Базовою територіальною одиницею для аналізу відмін ойконімічної структури нами взято населений пункт. Топоформантний аналіз передбачав виявлення топоформант, які мають прояв на території дослідження. На основі просторової локалізації типів населених пунктів подібних за топоформантою та унікальністю їх співвідношення виділялись об'єктивно існуючі ієрархічні одиниці районування [3]. В Хмельницькій області можна виділити такі топонімічні макрорайони, райони та підрайони:

I. Подільський макрорайон. Відмінною ознакою цієї території є провідна роль топоформанти *-івці, -инці*. В межах макрорайону виокремлюють три райони:

1. Західно - Подільський – відмінною рисою є велика частка топоформант *-івці, -инці, -ава (-ова), -а (-на), -піль, -е, -и*. Менша частка *-ець (-иця), -і (-ї,-й,-є)*. Район поділяється на 3 підрайони:

- Збручансько - Авратинський підрайон – висока частка топоформант *-а (-на), -ава (-ова), -і (-ї,-й,-є)*.
- Білогірсько - Теофіпольський підрайон – висока частка топоформант *волиця, -піль, -*

ці.

- Верхньобузький підрайон – висока частка топоформант *слобідка (слобода), -е, -и, -нь(-ць)*.

2. Східно - Подільський район. Відмінною ознакою є велика частка топоформант *-івці, -инці, майдан, -і (-ї,-й,-є)*, зустрічається частка *-а (-на)*. Менша частка *-ок (-ук), -ці, хутори (хутір)*. Район поділяється на 3 підрайони:

- Слущкий підрайон – висока частка топоформант *-і (-ї,-й,-є), -че (-ильча)*. Зустрічаються *-ок (-ук), -ці*.
- Вовчко - Бужоцький підрайон – висока частка топоформант *-а (-на)*. Менша частка *-ів (-ин)*. Трапляється *-иха (-оха)*.
- Летичівсько - Деражнянський підрайон – висока частка топоформант *майдан, -я, -е, -и*. Менша частка *-а (-на), -ів (-ин)*.

3. Волино - Подільський район. Характеризується високою часткою топоформант *-ім (-ін, -іл,-ір,-ід, -іч), -і (-ї,-й,-є), -е, -и, -ів (-ин), -я*, зустрічається *невідомі* форманти. Менша частка *-иха (-оха), -ани, -а (-на), -івці, -инці*. В межах району виділяється 3 підрайони:

- Вілійський підрайон – висока частка топоформант *-ий, -е, -и, невідомі* форманти. Зустрічаються *-ім (-ін, -іл,-ір,-ід, -іч), -иха (-оха), -я*.
- Скрипівський підрайон – висока частка топоформант *-і (-ї,-й,-є), -ці, -и*. Зустрічаються *-ани*.
- Хоморський підрайон – висока частка топоформант *-а (-на)*. Зустрічаються *-нь(-ць), -і (-ї,-й,-є), -ів (-ин)*.

II. Південноподільський макрорайон. Відмінною рисою макрорайону є висока частка форманти *-ка, -ава (-ова), -ок (-ук), -я, слобідка (слобода), гута*. Дещо менша частка *-ич, -а (-на), майдан*. Зустрічається частка *-руда, -івці,-инці*. Макрорайон можна поділити на 2 райони:

1. Південно - Східний подільський район. Висока частка топоформант *майдан, гута*. Зустрічається *-ок (-ук), -ець (-иця), -а (-на)*. В межах району виділяється 2 підрайони:

- Віньковецько - Ярмолинецький підрайон – висока частка форманти *-ці, -ка, -ів (-ин), слобідка (слобода), майдан*. Рідше зустрічаються *-і (-ї,-й,-є), гута, -я, -а (на)*.
- Дністровсько - Ушицький підрайон – висока частка топоформант *-ів (-ин) -а (-на), -ок(-ук), -ка, -и, -ець(-иця), гута*. Рідше зустрічаються *-і(-ї,-й,-є), -е, -я*.

2. Південно - Західний подільський район. Висока частка топоформант *-ава(-ова), -*

я. Зустрічається *-ок (-ук), -ів (-ин), городок (-город)*. В межах району виділяється 2 підрайони:

- Городоцько - Чемеровецький підрайон – висока частка топоформант *-а(на), -че (-ильча), -їв(-ав), -ка, -ець(-иця), -ава (-ова)*. Дещо менша частка *-я, хутори(хутір), -инці, -ок(-ук)*. Поодинокі *-ич, -ім (-ін, -іл, -ір, -ід, -іч), городок(-город), -ани, слобідка (слобода)*.
- Дністровсько - Смотрицький підрайон – висока частка топоформант *-ці, -ка, -ів (-ин), -я, слобідка (слобода), -івці*. Дещо менша частка *-а (-на), -ич*. Поодинокі *-ий, -ль, -яни, -ава (-ова)*.

III. Волинський макрорайон. Поліський район. Відмінною рисою є висока частка топоформант *-ім (-ін, -іл,-ір,-ід, -іч), -ів(-ин)*. Дещо нижча частка *-ець (-иця), -а(-на)*. Поодинокі *-ів (-ав), -ці, -ок (-ук), -я, -піль, -і (-ї,-й,-є)*. В межах району виділяють 2 підрайони.

- Горинський підрайон – висока частка форманти *-а (-на), -їв(-ав), -и, -ів (-ин)*. Рідше зустрічаються *-ім (-ін, -іл,-ір,-ід, -іч), -ка*. Поодинокі *-ава (-ова), -иха(-оха), волиця*.
- Шепетівсько - Поліський підрайон – висока частка форманти *-і (-ї,-й,-є), -ів (-ин), -я*. Рідше зустрічаються *-ім (-ін, -іл,-ір,-ід, -іч), -е, -ка*. Поодинокі *хутори (хутір), майдан*.

Наведена схема районування виокремлює об'єктивно існуючі територіальні топонімічні угруповання Хмельниччини та висвітлює відмінності у процесі їх формування. Її аналіз підтверджує етапність розвитку ойконімічної системи доводить цілісність Хмельниччини у топонімічному аспекті. Поглиблена та розширена теорія топонімічного районування, вперше виділяє чинники топонімічної диференціації території Хмельниччини. Дана схема районування може бути врахована при топонімічному районуванні території України (рис. 3.).

Внаслідок агресії російської федерації 2014 року та повномасштабного вторгнення 2022 року в Україні посилюються процеси декомунізації та дерусифікації географічних назв.

9 квітня 2016 року Верховна Рада України ухвалила одним пакетом 4 закони, що отримали назву «Декомунізаційних». Їхнім головним архітектором був Інститут національної пам'яті, створений 2005 року за підтримки экс-президента України В. Ющенко [6].

Рис.3. Схема топонімічного районування Хмельницької області

В рамках декомунізації Верховна Рада ухвалила постанову №4084 про перейменування 152 сіл, селищ та міст України, серед них 17 сіл з Хмельницької області. В Шепетівському районі перейменовували 2 населені пункти: с. Улянівка - с. Гаврилівка; с. Радгоспне - с. Радісне. У Кам'янець-Подільському районі перейменовано 4 населені пункти: с. Петрівське - с. Балинівка; с. Жовтневе - с. Мукша Китайгородська; с. Ленінське - с. Вишневе; с. Комунар - с. Загородське. У Хмельницькому районі перейменовано 11 населених пунктів: с. Жовтневе - с. Лісове; с. Радянське - с. Іванківці; с. Петрівське - с. Бутівці; с. Петрівське - с. Хутір Дашківський;

с. Червона - с. Прибузьке; с. Улянове - с. Гаївка; с. Улянівка Друга - с. Світле; с. Жовтневе - с. Нові Терешки; с. Чапаєвка - с. Калинівка; с. Ленінське - с. Підліски; с. Ленінське - с. Лісове.

Співзасновник проекту «Декомунізація. Україна» громадський активіст Вадим Поздняков опублікував 1 травня 2022 року список із більш ніж 2 тисяч вулиць у Хмельницькій області, які треба перейменувати [4]. На 19 вересня 2022 року в Хмельницькій області перейменовано близько 800 вулиць.

До прикладу наводимо Кам'янець-Подільську громаду, де 4 серпня 2022 року під час 20 сесії міської ради, депутати проголосу-

вали за перейменування вулиць та скверів. Так вирішили депутати відповідно до рекомендацій топонімічної комісії. Дев'ять вулиць назвали на честь загиблих Героїв російсько-української війни. Перелік перейменованих вулиць та скверів: 1. Гагаріна – Степана Бандери; 2. Дружби народів – Євгена Коновальця; 3. Короленка – Бориса Оріха (загиблий Герой); 4. Лелюшенка – Миколи Полноляка (загиблий Герой); 5. Лермонтова – Дмитра Саса (загиблий Герой); 6. Панфілова – Ростислава Доброшинського (загиблий Герой); 7. Проектна – Квітки Цісик; 8. Проектна - 1 – Андрія Кухаря (загиблий Герой); 9. Проектна - 2 – Олександра Горного (загиблий Герой); 10. Проектна – 3 – Богдана Блінчука (загиблий Герой); 11. Проектна – 4 – Едуарда Слободяна (загиблий Герой); 12. Пушкінська – Івана Мазепи; 13. Смірнова – Ігоря Брановицького; 14. Суворова – Павла Скоропадського; 15. Тімірязєва – Ярослава Мудрого; 16. Черняхівського – Пламеницьких; 17. Чехова – Героїв Маріуполя; 18. Шмідта – Максима Квапиша (загиблий Герой); 19. Сквер Васильєва – сквер Пам'яті; 20. Сквер Танкістів – сквер Героїв; 21. Сквер ім. Кірова – сквер Bastionний; 22. Сквер Котовського – сквер Соборності; 23. Парк Комсомольський – парк Пластовий; 24. Зона відпочинку мікрорайону Жовтневий – сквер Родинний.

45 вулиць, провулків та проїздів перейменовували в обласному центрі та 68 у межах Хмельницької територіальної громади. У Городоцькій громаді перейменовано 143 вулиці та провулків. 94 вулиці перейменовано у Дунаєвецькій громаді. У Славутській громаді перейменовано 15 вулиць та 7 провулків. Процес декомунізації та дерусифікації триває також і в інших громадах Хмельницької області.

Дерусифікація, декомунізація - це зрілі та своєчасні процеси в історії сучасної України. Через повномасштабне вторгнення росії запит на заміну радянського й російського спадку на український в нашій державі значно активізувався, і має бути повністю завершений.

Висновки. Аналіз джерельної бази свідчить, що топоніміка Хмельниччини тісно пов'язана з історією краю, передусім із його заселенням. Топонімічна система Хмельниччини під впливом різних епох зазнавала постійних змін, які впливали на процес утворення

топонімів.

Проаналізувши утворення назв 131 річки Хмельниччини, довжина яких становить більше 10 км, ми отримали такі результати: найбільшу кількість становлять назви утворені за характерними властивостями (ознаками) водоймищ, а саме 23,3%. Також велика кількість назв пов'язані з місцем розташування водного об'єкта – 20%. Найменшу кількість становлять назви, пов'язані з особливостями ґрунтів – 1,5%. Із 18 проаналізованих назв озер Хмельниччини найбільшу кількість становлять назви, пов'язані з місцем розташування водного об'єкта, а саме 6 назв (оз. Кругле, оз. Езерське, оз. Новоставське, оз. Теребіж, оз. Лісова Пісня, оз. Лісове).

Комоніми та астіоніми Хмельниччини поділяються на тринадцять груп. Найбільша кількість назв сільських населених пунктів походять від власного імені чи прізвища людини – 37,3 %. Із 37 проаналізованих астіонімів 16 відносяться до антропонімів. Найбільша кількість населених пунктів, назви яких походять від власного імені чи прізвища людини. Найменшу кількість становлять ойконіми меморіального походження – 1,5%.

На основі просторової локалізації типів населених пунктів подібних за топоформантою та унікальністю їх співвідношення виділялись об'єктивно існуючі ієрархічні одиниці районування. Розрахунок морфометричних, а також просторових топонімічних характеристик ойконімів Хмельниччини, дозволив виділити: Волинський макрорайон (1 район та 2 підрайони); Подільський макрорайон (3 райони та 9 підрайонів); Південноподільський макрорайон (2 райони та 4 підрайони).

В рамках декомунізації та дерусифікації на території Хмельниччини протягом 2022 року перейменовано понад 800 вулиць та провулків, ще близько 1300 об'єктів доцільно перейменувати.

Перспективи використання результатів дослідження. Матеріали поданої публікації можуть бути використанні при подальшій декомунізації та дерусифікації географічних назв в Хмельницькій області. Розроблена схема топонімічного районування Хмельниччини може бути врахована при топонімічному районуванні території України.

Література:

1. Верес К.О., Купач Т. Г. Особливості застосування топоніміки в туристично-краєзнавчих дослідженнях / К.О. Верес, Т. Г. Купач // Наукові праці НУХТ № 47. – 2012 – С. 138-143.
2. Коханська А. О. Гідронімія басейну річки Бужок / А. О. Коханська. // Лінгвістичні дослідження: Зб. наук. праць ХНПУ ім. Г.С. Сковороди. – 2013. – №36. – С. 40 – 43.
3. Мельничук А. Л., Гнатюк О. М. Ойконімічне районування Подільського суспільно-географічного району / А. Л. Мельничук, О. М. Гнатюк. // Наукові записки Вінницького педуніверситету. Сер. Географія. – 2010. – №21. – С. 173-

177.

4. Проект «Декомунізація. Україна» [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.facebook.com/DecommunizeUkraine/>.
5. Торчинська, Н. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області [Текст] / Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський ; Хмельниц. нац. ун-т. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с. – Бібліогр. : с. 523-548.
6. Український інститут національної пам'яті. Декомунізація. реабілітація та подолання наслідків русифікації [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://uinp.gov.ua/dekomunizaciya-ta-reabilitaciya>.

References:

1. Veres K.O., Kupach T. G. Osobly'vosti zastosuvannya toponimiky' v tury'sty'chno-krayeznavchy'x doslidzhennyax / K.O. Veres, T. G. Kupach // Naukovi praci NUXT # 47. –2012 – S. 138-143.
2. Koxans'ka A. O. Gidronimiya basejnu richky' Buzhok / A. O. Koxans'ka. // Lingvisty'chni doslidzhennya: Zb. nauk. prac' XNPU im. G.S. Skovorody'. – 2013. – #36. – S. 40 – 43.
3. Mel'ny'chuk A. L., Gnatyuk O. M. Ojkonimichne rajonuvannya Podil's'kogo suspil'no-geografichnogo rajonu / A. L. Mel'ny'chuk, O. M. Gnatyuk. // Naukovi zapysky' Vinny'cz'kogo peduniversity'tetu. Ser. Geografiya. – 2010. – #21. – S. 173-177.
4. Proekt «Dekomunizaciya. Ukrayina» [Elektronny'j resurs] Rezhym dostupu do resursu: <https://www.facebook.com/DecommunizeUkraine/>.
5. Torchy'ns'ka, N. M. Slozny'k vlasny'x geografichny'x nazv Xmel'ny'cz'koyi oblasti [Tekst] / N. M. Torchy'ns'ka, M. M. Torchy'ns'ky'j ; Xmel'ny'cz. nacz. un-t. – Xmel'ny'cz'ky'j : Avist, 2008. – 548 s. – Bibliogr. : s. 523-548.
6. Ukrayins'ky'j insty'tut nacional'noyi pam'yati. Dekomunizaciya. rehabilitaciya ta podolannya naslidkiv rusy'fikaciyi [Elektronny'j resurs] Rezhym dostupu do resursu: <https://uinp.gov.ua/dekomunizaciya-ta-reabilitaciya>.

Abstract:

Andrii LISOVSKYJ, Vladyslav HARBAR, Stanislav PRYDETKEVICH. GEOGRAPHICAL STUDIES OF TOPONYM OF KHMELNYTSKYI REGION

The study and research of geographical names, a separate administrative region, makes it possible to analyze how the influence and role of natural resources, the history of settlement and development of the territory have affected the life of the population. Geographical nomenclature of a certain territory is called toponymy of this region. Toponymy is especially important for such disciplines as physical geography, topography, local history, historical geography, cartography, economic and social geography.

In this article the concept of toponyms is considered, their classification is given. The toponymic zoning of Khmelnytskyi region is proposed. The influence of geographical, historical, cultural conditions on the emergence of toponyms of Khmelnytskyi region is investigated. The process of decommunization and derussification of geographical names of the studied territory is highlighted.

The analysis of the source base shows that the toponymy of Khmelnytskyi region is closely connected with the history of the region, especially with its settlement. The toponymic system of Khmelnytskyi region under the influence of different epochs underwent constant changes that influenced the process of toponym formation.

After analyzing the formation of the names of 131 rivers in Khmelnytskyi region, the length of which is more than 10 km, we obtained the following results: the largest number of names are formed by the characteristic properties (features) of water bodies, namely 23.3%. Also, a large number of names are related to the location of the water body - 20%. The smallest number of names are related to soil features - 1.5%. Of the 18 analyzed names of lakes in Khmelnytskyi region, the largest number of names are associated with the location of the water body, namely 6 names (Lake Krugle, Lake Ezerske, Lake Novostavske, Lake Terebizh, Lake Lisova Pisnya, Lake Lisove).

Comonyms and astionyms of Khmelnytskyi region are divided into thirteen groups. The largest number of names of rural settlements are derived from a person's own name or surname (37.3%). Out of 37 analyzed astionyms 16 belong to anthroponyms. The largest number of settlements whose names are derived from a person's own name or surname. The smallest number oikononyms are of memorial origin (1.5%)

On the basis of spatial localization of types of settlements similar in topoformant and uniqueness of their correlation, objectively existing hierarchical units of zoning were distinguished. The calculation of morphometric, as well as spatial toponymic characteristics of oikononyms of Khmelnytsky region, allowed to allocate: Volyn macro-region (1 rayon and 2 sub-rayons); Podil macro-region (3 rayons and 9 sub-rayons); Pivdenopodilskyi macro-region (2 rayons and 4 sub-rayons).

Within the framework of decommunization and de-Russification in the Khmelnytskyi region during 2022, more than 800 streets and lanes were renamed, and about 1300 more objects should be renamed.

Prospects for using the results of the study. The materials of this publication can be used for further decommunization and de-Russification of geographical names in Khmelnytskyi region. The developed scheme of toponymic zoning of Khmelnytskyi region can be taken into account in the toponymic zoning of the territory of Ukraine.

Key words: toponyms, homonyms, hydronyms, oikononyms, decommunization, de-Russification.

Надійшла 20.10.2022 р.